

**KETURIOLIKA
DALAI LAMU**

*Skiriu savo dviejų pagrindinių tantras guru
Kjabdžė Ling Dordžė Čango ir
Kjabdžė Tridžang Dordžė Čango
atminimui*

Turinys

Padėkos	7
Chronologija	11
Jo Šventenybės Dalai Lamos pratarinė.	13
Įvadas	16
Prieš Pirmąjį Dalai Lamą.	27
Pirmasis Dalai Lama: kaip viskas prasidėjo	87
Antrasis Dalai Lama: tradicija įsitvirtina	119
Trečiasis Dalai Lama: Mokytojas-Vandenynas.	165
Ketvirtasis Dalai Lama: Čingischano ainis.	197
Penktasis Dalai Lama: šiuolaikinio Tibeto gimimas.	221
Šeštasis Dalai Lama: nemirtingasis Tibeto numylėtinis	269
Septintasis Dalai Lama: Lama ir imperatorius.	309
Aštuntasis Dalai Lama: sugrįžimas į paprastumą	357
Dalai Lamos nuo Devintojo iki Dvyliktojo: ramūs laikai	381
Didis Tryliktasis: vienuolis, mistikas ir išmintingas valstybės veikėjas.	421
Keturioliktasis Dalai Lama: nuo pabėgėlio iki Nobelio premijos laureato.	501
Epilogas: peržengtos ir išsipildžiusios pranašystės	557
Apie autorių	575

Chronologija

Pirmasis Dalai Lama	Gjalva Gendunas Drupas 1391–1474/5
Antrasis Dalai Lama	Gjalva Gendunas Gjaco 1475–1542
Trečiasis Dalai Lama	Gjalva Sonamas Gjaco 1543–1588
Ketvirtasis Dalai Lama	Gjalva Jontenas Gjaco 1589–1617
Penktasis Dalai Lama	Gjalva Ngavang Lobzangas Gjaco 1617–1682
Šeštasis Dalai Lama	Gjalva Canjangas Gjaco 1683–1706
Septintasis Dalai Lama	Gjalva Kalzangas Gjaco 1708–1757
Aštuntasis Dalai Lama	Gjalva Džampelas Gjaco 1758–1804
Devintasis Dalai Lama	Gjalva Lungtokas Gjaco 1805/6–1815
Dešimtas Dalai Lama	Gjalva Cultrimas Gjaco 1816–1837
Vienuoliktasis Dalai Lama	Gjalva Khedrubas Gjaco 1838–1855/6
Dvyliktasis Dalai Lama	Gjalva Tinlėjus Gjaco 1856–1875
Tryliktasis Dalai Lama	Gjalva Tubtenas Gjaco 1876–1933
Keturioliktasis Dalai Lama	Gjalva Tenzinas Gjaco 1935, liepos 6

Jo Šventenybės Dalai Lamos pratarmė

Pastaraisiais metais nuolat didėjantis Tibeto ir jo turtingos senovinės kultūros pažinimas įkvėpė susidomėjimą nuoseklia Dalai Lamų, kaip institucijos, kilmės tradicija. Aš esu įsitikinęs, jog ji yra glaudaus ryšio, kuris istoriškai egzistavo tarp Tibeto, jo žmonių ir Dalai Lamų, išdava.

VII amžiuje Tibetas kariniu požiūriu buvo galinga valstybė, suvienyta vieno valdovo, kurio įtaka buvo toli jaučiama. Valdovas Songceanas Gampo buvo pirmasis iš trijų religingų karalių, kurių pastangos visiškai pakeitė tibetiečių požiūrį. Jie iš Indijos atnešė budizmą, kuris atitraukė dėmesį nuo kaimyninių tautų bei žemių užkariavimo ir nukreipė jį į vidinę proto bei širdies veiklą. Vėlesniaisiais amžiais, kai budistinis gyvenimo būdas su savo turtingu menu bei literatūra buvo nuolat asimiliuojamas, Tibeto tauta tapo politiškai susiskaidžiusi.

Tibeto budizmas pasiekė brandą tuo metu, kai budizmas išnyko Indijoje, savo kilmės žemėje. Todėl Dalai Lamos atsirado tuo metu, kai ne tik Tibeto žmonėms ir jų taikiam gyvenimo būdui buvo reikalingas vadovavimas ir patarimai, bet ir pačiai budizmo egzistencijai reikėjo apsaugos.

Manau, kad pirmųjų keturių Dalai Lamų veikla gali būti vertinama kaip kiekvieno jų įnašas į Didžiojo Penktojo gebėjimą užtikrinti tvirtą vadovavimą, kuris pirmąsyk po ankstyvųjų religingų karalių suvienijo Tibetą. Taigi, jis atgaivino Tibeto didybę ir sukūrė unikalią religinę bei pasaulietinę valdymo formą. Nuo to laiko Ganden Podrango vyriausybė, įkurta Didžiojo Penktojo, buvo pagrindinis Tibeto gyvenimą vienijantis veiksnys; ši atsakomybė dabar, sunkiausiu laikotarpiu mano šalies istorijoje, teko ir man.

Pirmasis Dalai Lama, Gendunas Drupas, buvo tiesioginis Džė Conkapos mokinys, o visi vėlesni Dalai Lamos – ištikimi jo išdėstytos Gelugo teorijos sekėjai. Pavyzdžiui, pabrėžtina tai, kad standartinio Kelio Etapų, arba *Lamrimo*, aštuonių leidimų rinkinio trys dalys buvo sukurtos paties Conkapos, dvi parašytos Dalai Lamų („Ištaurinto aukso esmė“ Trečiojo ir „Mandžušrio perdavimas“ Penktojo), o kitas tris parašė tiesioginiai Dalai Lamų mokytojai. Tačiau kai kurie Dalai Lamos, būdami išimtinai Gelugo tradicijos atstovai, sekė ekumeniniu paties Conkapos pavyzdžiu, nes jis mokėsi ne pas kokios nors vienos tradicijos lamas, o pas didžiausius tuomečius mokytojus.

Keli Dalai Lamos, ypač tie, kurie buvo įtakingi valdovai, tokie kaip Penktasis ir Tryliktasis, turėjo aiškiai glaudžius ryšius su Guru Rinpoče, Padmasambhava. Mano nuomone, tai yra mažiau susiję su mokymo klausimais, bet kur kas daugiau su Guru Rinpočės ypatingu įsipareigojimu karaliui Trisongui Deucenui palaikyti Tibeto tautos gerovę.

Tibete mes turėjome gausios literatūros, kurią daugiausia sudarė sanskrito šventraščių vertimai į tibetiečių kalbą ir vėlesni jų komentarai. Vis dėlto populiariesni buvo mažesni vietiniai tekstai. Daugelis jų pasakojo apie didžiųjų mokytojų ir mokinių gyvenimus. Kiti buvo nedideli atskirų lamų veikalai, kuriuose buvo turiningų patarimų, pagrįstų asmenine patirtimi. Šioje knygoje skaitytojai suras tokių veikalų, susijusių su Dalai Lamomis. Ją sudaro pasakojimas apie visų Dalai Lamų gyvenimus, įskaitant mano paties, ir čia yra pateikta šių mokytojų raštų ar mokymų pavyzdžių. Sudaręs šią gyvenimų aprašymų rinktinę, autorius ne tik nušviečia, kiek ankstesnieji Dalai Lamos pagelbėjo religiniam ir politiniam Tibeto gyvenimui, bet ir perteikia tokių raštų, kuriuos brangina paprasti tibetiečiai, nuotaiką.

Praėjo beveik trisdešimt metų nuo to laiko, kai Glennas Mullinas pirmą kartą atvyko į Dharamsalą ir pradėjo domėtis Dalai Lamų darbais. Aš žaviuosi jo domėjimosi atkaklumu ir kartais

klausiau savęs, ar tik jis nežino apie juos daugiau nei aš. Daugelis man pasakojo, kad savo knygose jis sugeba padaryti tibetietiškus dalykus prieinamus ir lengvai suprantamus paprastiems skaitytojams. Todėl sveikinu šią knygą – pirmąją, kurioje galima susipažinti su visų Dalai Lamų gyvenimais, taip pat su kai kuriais jų veikalais. Aš meldžiuosi, kad skaitytojai joje rastų šiek tiek įkvėpimo ieškant savo vidinės ramybės. Taip pat tikiuosi, kad ši knyga leis kažkiek įvertinti Dalai Lamų vaidmenį Tibeto istorijoje ir tai, kokia ši istorija buvo svarbi produktyvios dvasinės tradicijos, t. y. Tibeto budizmo, tikram perdavimui ir praktikai.

Tenzinas Gjaco, Keturioliktasis Dalai Lama

Karalius Njatri Canpo ir Jarlungo dinastijos gimimas (apytiksliai IV amžius pr. Kr.)

Karalius Njatri Canpo įprastai laikomas pirmuoju Tibeto valdovu, įrašytu į metraščius, ir Jarlungo dinastijos proseniu. Tikslios jo gyvenimo datos nežinomos: nors oficialus Tibeto kalendorius jo valdymo pradžią nurodo 127 m. pr. Kr., Vakarų mokslininkai dažniausiai ją laiko dviem šimtmečiais ankstesne.

Jarlungas – tai slėnis į pietryčius nuo Lhasos. Pagrindinis jo bruožas yra šventasis kalnas, ant kurio, kaip pasakojama, beždžionė ir sniegynų ponias prieš daugelį amžių susiporavo, kad pagimdytų pirmuosius tibetiečius. Šis slėnis laikomas tibetiečių civilizacijos lopšiu iš esmės todėl, kad jo karališkoji dinastija galiausiai užvaldė visą Tibetą.

Pasak legendos, karalius Njatri Canpo buvo Indijos Šakjų giminės karaliaus palikuonis. Tas karalius Tibete žinomas Magjapos vardu, jis priklausė ličavių genčiai. Taigi, Njatri Canpo pagal kilmę buvo indas. Jo vaikystės istorija šiek tiek panaši į Mozės. Jo kūnas turėjo daugybę neįprastų ženklų, tokių kaip plėvėti rankų ir pėdų tarpupirščiai, turkio spalvos akys, kurios mirkčiojo iš apačios į viršų, ir kriauklės pavidalo dantys. Jo tėvas, bijodamas, kad šis kūdikis yra bloga lemiantis ženklas, įdėjo jį į vario skrynelę ir įmetė į Ganges upę. Skrynelė plaukė pasroviui, kol galiausiai vaiką išgelbėjo vienas ūkininkas.

Kai berniukas užaugo ir sužinojo, kas jam nutiko, jį apėmė sielvartas ir baimė. Jis pabėgo į Himalajus ir galop atkeliavo į Jarlungo slėnį. Jarlungo žmonėms jo subtili ir žavi išvaizda padarė didžiulį įspūdį, ir jie paklausė, iš kur jis atvyko. Nemokėdamas jų kalbos, jis pakėlė ranką į dangų; tai žmonės suprato kaip ženklą, kad jis nusiėjo iš dangaus. Sutikusieji užsikėlė jį ant pečių ir nusinešė į kaimą, kad padarytų savo karaliumi.

Jo vardas – Njatri Canpo – paraidžiui reiškia „Valdovas, Atneštas Pečių Soste“, yra kilęs iš šio pirmojo susitikimo su tibetiečiais. Jis buvo pirmasis iš trisdešimt trijų Jarlungo dinastijos linijos

valdovų, trisdešimt trečiasis ir paskutinysis buvo Songcenas Gam-po, kuris VII amžiaus viduryje oficialiai priėmė budizmą ir persikėlė iš Jarlungo į Lhasą.

Kai kurios Tibeto ikibudistinės tradicijos kitaip apibūdina karalių Njatri Canpo ir nesieja jo su Indija. Jose tikima, kad jis tiesiog nusileido iš dangaus mistinėmis virvinėmis kopėčiomis. Jo ir šešių jo tiesioginių palikuonių kūnai išnyko po mirties, nes šie pirmieji septyni Tibeto karaliai, pasiėmę savo kūnus, kopėčiomis grįžo tiesiai į dangų. Pilietinis karas Tibete aštuntojo karaliaus laikais baigėsi mistinių kopėčių sunaikinimu, todėl nuo to laiko kiti valdovai buvo laidojami Čongijeje.

Kita tibetietiška legenda jų senovinę istoriją sieja su Indijos epu *Mahabharata*, kuriame penki broliai Pandavai stoja į pilietinį karą su savo pusbroliais. Anot šios legendos, viena grupuotė pabėgo iš mūšio lauko į šiaurę per Himalajus ir galiausiai pasiekė Jarlungo slėnį Tibete. Jų vadas buvo princas, žinomas Rūpati vardu.

Sugretindami šiuos anksčiau minėtus pasakojimus, kai kurie vakariečių istorikai spėja, jog galbūt nutiko taip, kad maža indų kariuomenė, gelbėdamasi nuo konfliktų savo gimtinėje, atvyko į Jarlungą kažkada tarp 400 m. ir 150 m. pr. Kr. Tokiai prityrusiai kariuomenei būtų buvę gana lengva užgrobti Jarlungo sritį ir iš ten pamažu užvaldyti kaimynines gentis.

Visi sutinka, kad karalius Njatri Canpo buvo kilęs iš Indijos ir susijęs su šiaurinės-centrinės Indijos karalystėmis, t. y. Bihar-Benareso regionu. Jis suvienijo centrinio Tibeto gentis ir pastatė tai, kas šiandien laikoma seniausiu Tibeto pastatu, – Jambu Lagango rūmus, kurie stovi viršutinėje Jarlungo slėnio dalyje ir buvo vėlesniųjų karalių rezidencija. Šie nuostabiai didingi rūmai sukūrė prototipą tam, kas vėliau tapo unikaliu Tibeto architektūriniu stiliumi. Jie pastatyti iš tiksliai supjaustytų didelių akmenų ir stovi kalno viršūnėje. Iš jų atsiveria panoraminis vaizdas: apačioje plyti slėnis ir teka upė; viršuje – dangus... Ir dar kalnų grandinė, juosianti slėnį, užbaigia šį geomantinį jėgos bei pusiausvyros peizažą.

XV amžiaus tibetiečių istorikas Goi Locava „Mėlynajame metraštyje“⁶⁶ nurodo, kad Njatri Canpo yra laikomas pirmuoju karaliumi tik todėl, kad jis sukūrė tvirtą dvylikos pagrindinių centrinio Tibeto genčių federaciją. Tiesą sakant, keli šių dvylikos genčių vadai galbūt anksčiau sudarė šią sąjungą, tačiau jų valdžia nebuvo ilgalaikė. Njatri Canpo išsiskiria tuo, kad sukūrė dinastiją, kuri buvo ilgalaikė, todėl tibetiečių istoriniuose raštuose jam suteikta ypač garbinga vieta. Teritorijos apimtis, kurią valdė karalius Njatri Canpo, ir būdas, kuriuo jis įgyvendino ir vykdė savo valdymą, nėra žinomas. Galime tik pasakyti, kad Tibeto civilizacija, kokią ją išivaizduojame šiandien, kilo ir vystėsi iš genčių, kurias jis valdė.

VII ir VIII amžių Tibeto istorikai apie karalių Njatri Canpo kalbėjo kaip apie Avalokitešvaros, Atjautos Bodhisatvos, emanaciją. O kadangi Atišos mokinys Lama Dromas irgi buvo laikomas Avalokitešvaros emanacija, tai buvo visai natūralu šį ankstesnį įsikūnijimą priskirti jam. Pirmasis Dalai Lama, Lamos Dromo reinkarnacija, savaime paveldėjo šią tradiciją.

Karalius Lha Totori ir ankstyvasis Tibeto karalių susidomėjimas budizmu (maždaug V amžius po Kr.)

Kitas reikšmingas karališkasis Avalokitešvaros ir Lamos Dromo (ir Dalai Lamų) ankstesnis įsikūnijimas yra Lha Totori – dvidešimt aštuntasis Jarlungo dinastijos valdovas. Būtent jo dėka budizmas pirmąsyk patraukė Tibeto monarchų dėmesį. Šis aiškinimas remiasi „paslaptiniųjų pagalbininkų“ legenda.

Anot tradicinio pasakojimo, kai karalius Lha Totori buvo šešiolikos metų, Jambu Lagango rūmų kieme iš dangaus nukrito dėžutė

* Norėdami suprasti savo ankstyvąją istoriją, dauguma tibetiečių remiasi Goi Locavos *The Blue Annals* (tib. *deb ther sngon po*). Jo vertimas, kurį pračio amžiaus penktajame dešimtmetyje atliko didis rusų tibetologas Jurijus Rerichas, vadovaujamas žinomo tibetiečių mokslininko Amdo Genduno Čopelo, yra vis dar neįkainojamas. Turiu tik antrąjį jo leidimą (Motilal Barnasiddhas, New Delhi, 1976).

su keliais budizmo raštais ir įvairiais kitais šventais daiktais. Tą naktį karalius sapnavo, kad iš dangaus pasigirdo aidintis balsas: „Po penkių kartų išaiškės šių daiktų reikšmė.“

Dauguma tradicinių tibetiečių istorikų teigia, kad tais laikais Sniegynų Šalis neturėjo literatūrinės tradicijos, todėl tikrasis tų raštų turinys buvo nežinomas. Aišku tik tiek, kad du tekstai buvo *Karanda-vjuha-sūtra* ir *Čittamani-dharani*, kurie abu susiję su Avalokitešvara. Anot visų pasakojimų, karalius juos didžiai įvertino, nors niekaip negalėjo suprasti jų turinio, ir podraug su kitais dėžutėje buvusiais daiktais padėjo į pagarbą vietą. Jų skleidžiamas palaiminimas leido karaliui išgyventi iki 120 metų ir džiaugtis ramia bei klestinčia karalyste; iš čia kilo liaudiškas tų daiktų pavadinimas – „paslaptieji pagalbinkai“.

Nėra tikslių karaliaus Lha Totori gyvenimo datų; spėjama, kad jis gyveno tarp 331 m. ir 441 m. po Kr. Goi Locava „Mėlynajame metraštyje“ aiškina, kad „nusileidusios iš dangaus“ dėžutės mitas tėra poetinė išraiška to, kas iš tikrųjų nutiko. Pateikdamas tai, ką laiko tikra istorija, jis cituoja Nelpa Panditos tekstą:

Nelpa Pandita sakė: „Kadangi bono religijos sekėjai garbino dangų, jie sakė, kad [šios knygos] nukrito iš dangaus.“ Nepaisant šios bono tradicijos, sakoma, kad [į Tibetą šias] knygas atnešė Pandita Budarakšita ir vertėjas Li-the-se. Kadangi [Tibeto] karalius nemokėjo skaityti, Pandita ir vertėjas grįžo [į Nepalą]. Man atrodo, kad šis pasakojimas teisingas.*

* Tibetiečiai linkę menkinti budizmo svarbą Tibete iki karaliaus Songceno Gampo ir VII amžiaus vidurio – iš esmės todėl, kad būtent Songcenas Gampo įvedė naują raštą ir budizmą pavertė oficialia šalies religija. Tačiau šis Goi Locavos teiginys byloja, jog budistų vienuoliai aktyviai veikė centriniame Tibete prieš kelis šimtus metų iki Songceno Gampo laikų.

Karalius Songcenas Gampo, Lhasa, Didžioji Tibeto imperija ir 108 budistų šventyklos (VII amžiaus vidurys)

Kaip buvo išpranašauta, po penkių kartų karaliaus Lha Totori šventoje dėžutėje buvusių daiktų reikšmė tapo labiau suprantama. Tai įvyko septintojo šimtmečio viduryje, kai karalius Songcenas Gampo oficialiai priėmė budizmą kaip Tibeto valstybinę religiją ir išsiuntė mokslininkus į Indiją, kad jie sukurtų tibetiečių raštą ir gramatiką, tinkamą budizmo tekstus versti iš sanskrito. Jis taip pat rėmė 108 budizmo monumentų statybą ir daugybės šventųjų raštų vertimą.

Tibetiečiai karalių Songceną Gampo vaizduoja kaip žmogų, kuris beveik visą savo laiką skyrė budizmo praktikai. Jis perkėlė savo sostinę iš Jarlungo slėnio į Lhasą, kuri nuo to laiko yra Tibeto gyvenimo centras. Lhasos šventųjų vietų lankymas šiandien aprėpia daugybę vietovių, kuriose tas karalius meditavo ar gyveno atsiskyręs – kartais vienas, o kai kada su viena ar keliomis savo karalienėmis. Pavyzdžiui, Pabongkoje, kalnuose į šiaurę nuo Lhasos, randame du bokštus. Songceno Gampo laikais jie buvo sujungti virviniu tiltu, kad dieną jis galėtų medituoti šiauriniame bokšte, o naktį pereitų į pietinį bokštą, kad pabūtų su savo žmonomis. Panašiai ir olos į rytus nuo Čakpori kalno Lhasos papėdėje buvo pašventintos jo meditacijų. Keletas šventyklėlių olose po Potalos rūmais taip pat buvo pašventintos jo dvasinės veiklos jose.

Tačiau jis ne visada buvo toks taikus vyras. Jo tėvas karalius Namri Songcenas ėmėsi stiprinti Jarlungo slėnio įtaką kitiems tibetiečių vadams ir, kai Songcenas Gampo paveldėjo sostą, jis entuziastingai priėmė savo tėvo ekspansinę politiką, ženkliai pagausino savo armiją ir rimtai užsiėmė imperijos kūrimo reikalais.

Per dešimtmetį jo kariuomenės tapo Azijos siaubu. Jo imperija rytuose peržengė dabartinės Kinijos sienas, pietuose išsiplėtė į Indiją, šiaurėje – į mongolų ganyklas, o vakaruose – iki Persijos sienos. Savo veiklos viršūnėje jis neabejotinai buvo galingiausias žmogus Azijoje ir galbūt pasaulyje.

Tačiau tibetiečiai iš esmės ignoruoja šį jo karjeros aspektą; jie pabrėžia jo domėjimąsi budizmu. Jiems tai buvo jo tikrasis didybės šaltinis. Tai sukėlė ne tik oficialų, valstybės remiamą budizmo žinių plitimą šalyje, bet ir įkvėpė žmones tapti raštingus ir domėtis statybomis, menais, medicina ir daugybe kitų kultūros aspektų, kurie buvo susiję su budistinėmis Tibeto kaimynų civilizacijomis.

Tačiau dvi veiklos, karinė ir dvasinė, veikiausiai buvo tarpusavyje susijusios. Užkariavimai jo valdžiai pajungė daugybę budistinių karalysčių, įskaitant Khotaną šiaurėje ir Tun Huangą rytuose. Jis žavėjosi budistine civilizacija ir turbūt manė, kad budizmo įvedimas šalyje turės didesnę vienijantį poveikį nei tai, ką jis pasiekė karinėmis priemonėmis.

Tibetiečiai jo susidomėjimo budizmu kilmę aiškina šiek tiek kitaip. Anksčiau savo gyvenime Songcenas Gampo vedė tris žmonas iš skirtingų savo imperijos regionų, norėdamas užmegzti kraujo ryšius su skirtingomis savo piliečių grupėmis. Tada jis nusprendė, jog turėtų vesti kelias žmonas užsienietes, kad sustiprintų tarptautinę Tibeto reputaciją. Pirmiausia jis paprašė Nepalo karaliaus Amušvarmano dukters princesės Tricunės rankos, ir ji buvo jam duota. Po kelerių metų jis gavo Kinijos imperatoriaus T'ai Dzungo dukters princesės Wenčeng Kongdžo ranką. Šios abi moterys buvo budistės, ir, anot populiarios nuomonės, būtent jos įkvėpė karalių Songceną Gampo atsiversti į budizmą.

Abi princesės atsinešė daug budistinių atvaizdų, ir karalius Songcenas Gampo turėjo kiekvienai pastatyti šventyklą. Nepalo princesei jis pastatė Džokangą, seniausią ir švenčiausią Tibeto šventovę, kurios vartai atsukti į pietvakarius, Nepalo link. Vėliau Kinijos princesei jis pastatė šventyklą Ramočė, kurios vartai nukreipti į rytus, Kinijos link. (Kelia pašaipą tai, kad po Kinijos komunistų invazijos į Tibetą šeštajame dešimtmetyje ir jų bandymų perrašyti Tibeto istoriją, siekiant pateisinti savo veiklą, jie sunaikino Ramočė, kuri buvo pastatyta Kinijos princesei, ir išsaugojo Nepalo princesei pastatytą Džokangą. Kažkodėl jie pasielgė atvirkščiai, nei norėjo. Pirminė

jų idėja buvo ištrinti ar bent jau sumenkinti Nepalo princesės pėdsakus Lhasos apylinkėse, o Kinijos princesę pristatyti kaip pagrindinę karalienę. Taip jie tikėjosi „įrodyti“, kad Songceno Gampo santuoka su Kongdžo 641 metais reiškė Tibeto pirminį paklusimą Kinijai ir jų invazija tebuvo amžių senumo teisės pareikalavimas. Songceno Gampo, sėdinčio su savo dviem karalienėmis budistėmis, paveikslai buvo pataisyti: Nepalo princesė sėdėjo ant šiek tiek žemesnio sosto nei Kinijos princesė. Štai taip istoriją traktuoja komunistai.)

Ankstyvuosiuose tibetiečių pasakojimuose Nepalo princesė labiau aukštinta nei Kinijos, iš dalies dėl to, kad ji pirmoji atvyko į Lhasą ir gyveno ilgiau, taip pat todėl, kad per pastaruosius šimtmečius Nepalas atliko pagrindinį vaidmenį Tibeto budizmo raidoje, būdamas kelyje į Indiją. Be to, Nepalo statybininkai, dailininkai ir amatininkai tuo metu buvo laikomi geriausiais Azijoje, o statybų protrūkis, kurį paskelbė karalius Songcenas Gampo jam atsivertus į budizmą, atvedė šimtus Nepalo meistrų į Tibetą. Be savo karalienėms, nepalietei ir kinei, pastatytų dviejų didžiųjų šventyklų, jis užsakė pastatyti Raudonojo kalno rūmus (virš jų po tūkstančio metų Penktasis Dalai Lama pastatė Potalos rūmus) ir 108 nedideles šventyklas bei paminklus jo žynių parinktose geomantinėse vietose. Pastaroji statinių grupė turėjo ypatingą Tibeto dvasių prijaukinimo funkciją ir taip paruošė kelią budizmui įvesti.

Kaip jau minėta, vienas jo reikšmingiausių darbų buvo mokslininkų pasiuntimas į Indiją sukurti raštą ir gramatiką, tinkamą budizmo raštams iš sanskrito versti. Šios delegacijos vadovas buvo ministras Tonmi Sambhota, kuris šiam tikslui pasirinko kašmyrietiškos sanskrito versijos raštą ir jį adaptavo, sumažindamas priebalsių skaičių nuo penkiasdešimties iki trisdešimties ir balsių skaičių nuo šešiolikos iki penkių. Šis raštas, taip pat jam sukurta gramatika, išliko iki šiol; per šimtmečius buvo padaryti tik nežymūs jo patobulinimai. Jis vis dar vartojamas visame Tibete, Ladake, Butane ir Tibeto etnografiniame Centrinės Azijos pasaulyje kaip svarbiausias literatūrinis Centrinės Azijos inteligentijos pagrindas.

Songcenas Gampo yra pirmasis Tibeto karalius, kurio gyvenimas išsamiai žinomas iš dalies dėl to, kad jo darbai leido sukurti imperiją, į kurią atkreipė dėmesį kaimynai (todėl mes apie jį daug sužinome iš užsieninių šaltinių), taip pat todėl, kad dabar Tibetas, užuot rėmęsis tik žodine, turėjo rašytinę tradiciją savo istoriniams dokumentams saugoti.

Nepaisant to, šį ankstesnį Dalai Lamų įsikūnijimą tibetiečiai pristato pasakiškai vaizdžiai. Visi jo darbai aiškinami kaip mistinis dieviškojo teatro vaidinimas; nes jis buvo ne tik karalius, bet ir bodhisatva Avalokitešvara, įsikūnijęs tam, kad suvienytų tibetiečių tautą ir supažindintų žmones su Budos Šakjamunio nušvitimo tradicija. „Pasakojimuose apie Arjos Avalokitešvaros ankstesnius įsikūnijimus“ jo gyvenimo įvykiai aprašomi tipiniu mistiniu stiliumi:

Pagal senovės pranašystę, jis gimė Džampa Migjur Linge karaliaus Namri Songceno ir karalienės Cepong Zatrimos sūnumi 1500 metais po Visažinio Saulės Draugo perėjimo į ramybės sferą.* Tai įvyko Kiaulės metais. Nuo pat gimimo jam virš galvos švytėjo aureolė su Budos Amitabhos atvaizdu, rodančiu, jog jis yra Avalokitešvaros įsikūnijimas, todėl jis buvo žinomas kaip „princas su dviem galvomis“... Jis atsisėdo į bebaimiškumo sostą būdamas trylikos metų ir prilygo pasaulio valdovui.

Tuo metu jam kilo mintis: „Norėčiau įgyti galios būti tikrai naudingas Sniegynų Šalies žmonėms.“ Jam apsiereiškė bodhisatva Samantabhadra ir apiplovė jį vandeniu iš savo mistinės vazos; po to pasirodė Buda Amitabha ir, palietęs jo viršugalvį, suteikė jam įgalinimą. Tokiu būdu jis buvo pripildytas gebėjimo atlikti nepaprastus darbus.

* „Visažinis Saulės Draugas“ – tai Budos epitetas. Ši tibetiečių pranašystė nurodo, jog karalius Songcenas Gampo gimė praėjus 1500 metų po Budos mirties. Tai peržengia ribą daugiau nei šešiais šimtais metų. Dėl šios ir daugybės kitų ankstyvųjų panašaus pobūdžio nuorodų daugelis tibetiečių mano, jog Buda gyveno daugeliu šimtmečių anksčiau, nei nurodo Vakarų mokslininkai.

Tekste pasakojama apie kai kuriuos nepaprastus jo darbus: persikėlimą į Lhasą, savo rūmų statymą ant Raudonojo kalno ir Tonmi Sambhotos pasiuntimą į Indiją. Ir priduriama:

Jis taip pat pavedė Tonmiui prižiūrėti daugybės budizmo raštų vertimą iš sanskrito į tibetiečių kalbą, ypač tas sūtras bei tantras, kurios susijusios su bodhisatva Avalokitešvara...

Tokiu būdu jis suvienijo žmones, įvedė skaitymą ir rašymą, sukūrė budistinio pažinimo pagrindą ir suformulavo teisinį kodeksą, besiremiantį „dešimties dorybių dieviškomis dharmomis“ ir „šešiolika žmogiškųjų dharmų“.

Be to, pagal pranašystę, iš centro tarp savo antakių karalius išspinduliavo magišką emanaciją, kuri pasireiškė kaip dieviškasis amatininkas Akarmatis Šri ir spontaniškai sukūrė vienuolikaveidžio Avalokitešvaros statulą, taip pat Avalokitešvaros statulą iš santalo, vadinamą Vati, ir daugybę kitų šventų objektų...

Kalbant apie aukščiausią pasaulietinį suvokimą (t. y. kaip mistikai suvokė įvykių eigą), iš savo dešinės akies jis išspinduliavo pasaulio valdovo emanaciją, kuri iš Nepalo pakvietė princesę Džomo Tricunę...

Dar pasakojama jaudinanti istorija, kaip jis laimėjo Nepalo ir Kinijos princesių rankas, pastatė kiekvienai po šventyklą, taip pat 108 kitas šventyklas visame Tibete, kurias visas jis pats pašventino.

Be to, jis pakvietė budistų mokytojus Ačarją Kuparą ir Brahmaną Šakarą iš Indijos, Ačarją Šilamandžu iš Nepalo ir keletą Češano Mahajanos vadovaujamų vienuolių iš Kinijos, pavesdamas jiems mokyti Dharmos, versti sūtros ir tantras tradicijų budizmo raštus į tibetiečių kalbą ir sudaryti sąlygas išventinti į vienuolius.

Pats karalius visame tame išoriškai vaidino vadovo vaidmenį ir pats viešai nemokė. Tačiau slapta jis davė daug ezoterinių patarimų tiems, kurie buvo pakankamai subrendę juos gauti... Jo globoje atsirado daugiau nei šimtas jogų, pasiekusių mistinių

tikslų. Jis įkūrė daugybę nuošalių buveinių meditacijai, tokių kaip Jerpoje, ir išgyveno aštuoniasdešimt dvejus metus. Tada Geležinio šuns metais jis susiliejo su šviesa ir ištirpo bodhisattvos Avalokitešvaros širdyje, iš kur ir atėjo. Mirties dramą paprastiesiems žmonėms jis suvaidino Zalmo Gange, Panjule.

Anksčiau pateiktos ištraukos iš šio pasakojimo, kuris yra gana standartinis Tibeto kronikose, rodo, kodėl vakariečių mokslininkams kyla keblumų dėl tibetiečių istorinių raštų. Pateiktas požiūris visada yra mistinis, nes labai mažai dėmesio skiriama įprastinės tikrovės normoms. Kaip matome, karaliaus Songceno Gampo kariniai pasiekimai visai pašalinti, įskaitant invaziją į Kiniją, kuri buvo būtina Kinijos princesei laimėti, ir apskritai nekalbama apie jo rūščiąsias savybes.

Su Songceno Gampo įvestais kodeksais – „dešimties dorybių dieviškomis dharmomis“ ir „šešiolika žmogiškųjų dharmų“ – susijusi įdomi istorija. Pirmoji grupė nurodo įprastą dešimtį budistų dorybių ir jų priešingybių (žudymo, vagystės, seksualinės prievartos, melo, šmeižto, šiurkščių žodžių, tuščiažodžiavimo, kitų turto troškimo, piktavališkumo ir proto uždarumo) vengimą. Šešiolika „žmogiškųjų dharmų“: (1) nežudyti, nevogti, nesvetimoteriauti; (2) gyventi taip, kaip moko Trys Prieglobsčio Brangenybės; (3) rodyti pagarbą tėvams ir vyresniesiems; (4) gyventi nesmurtaujant ir be priešiško; (5) būti ištis draugiškas; (6) padėti kaimynams; (7) nuoširdžiai ir tiesiai kalbėti; (8) kreipti dėmesį į mokslinguosius ir išmintinguosius; (9) neturėti daug turto ir saikingai vartoti maistą bei gėrimus; (10) vengti šiurkščios ir nirtingos kalbos; (11) laiku grąžinti skolas; (12) būti sąžiningam piniginiuose reikaluose ir nesukčiauti, (13) nepavydėti kitiems; (14) artimai nebendrauti su žiauriais ir destruktiviais žmonėmis; (15) kalbėti apgalvotai, saikingai ir naudingai kitiems; (16) neapkalbinėti kitų ir netrukdyti jiems, nebent šito prašoma.

Neaišku, kaip šie principai buvo verčiami vykdyti individualiai, tačiau karalius Songcenas Gampo tikrai vertė jų laikytis. Pavyzdžiui, skaitome, kad, kai nepalietis mokytojas Šilamandžu atvyko į

Lhasą, jį sukretė išgirsta žinia, kad jo rėmėjas karalius įpratęs kasdieną nukirsti galvas daugeliui žmonių. Jis nuėjo pas karalių ir pareiškė: „Atsiprašau, pone, bet aš negaliu mokyti Dharmos, jei taip elgiesi. Tai būtų beprasmiška.“ Karalius nusijuokė ir pasakė:

O gerbiamasis, leiskite man paaiškinti, kas čia vyksta. Kai aš nusprendžiau įsikūnyti šioje barbarų žemėje, kad sutramdyčiau žmones ir atvesčiau juos į nušvitimo kelią, žinojau, jog tai bus nelengva užduotis. Aš negalėjau daryti žalos kitoms būtybėms ir tuo pačiu metu, kai įsikūnijau šia, aš paskleidžiau dešimt tūkstančių savo emanacijų, kurių kiekviena turėjo tikslą laužyti mano įstatymus ir todėl privalėjo būti mano baudžiamos, kad tai būtų pavyzdys žmonėms. Tie dešimt tūkstančių žmonių, kuriems savo valdymo laikotarpiu nukirtau galvas, tėra mano emanacijos. Kiekvienos jų mirtis yra vien mano skausmas.

Po to jis pakėlė turbaną ir Nepalo vienuoliui parodė Budos Amitabhos atvaizdą savo aureolėje, taip pat dešimt tūkstančių randų ant kaklo, kurių kiekvienas mistiškai atsirasdavo, kai vienai jo emanacijai būdavo nukertama galva.

Nepaisant požiūrio į jo gyvybę ir darbus magiškoje transcendentinės tikrovės šviesoje, kuri taip patinka tibetiečių protui, arba pasaulietinėje jėgų kovos ir socialinės ekonominės dinamikos šviesoje, kuri, atrodo, apibūdina vakariečių požiūrį, mes vis tiek regime, kad jo poveikis Centrinei Azijai inicijavo didžiulę žmonių visuomenės permainą, nutiesdamas kelią į nušvitimo amžių, kuriuo netrukus pradėta eiti Sniegynų Šalyje.

Karalius Trisong Deucenas, dvasių išvarymas ir pirmasis
Tibeto karališkasis vienuolynas (VIII amžiaus vidurys)

Trisong Deuceno tėvas, karalius Trideu Cugdanas, daug energijos skyrė Songceno Gampo pradėtam budistiniam darbui tęsti, ir Trisong

Deucenas, įžengęs į sostą, šiuo atžvilgiu sekė savo tėvo pėdomis. Iš tikrųjų, jis nustatė toną ir pobūdį, kurį turėjo įgyti Tibeto budizmas.

Tačiau pirmaisiais karaliavimo metais jo dvasinė veikla buvo ribota dėl rūmuose susidariusios situacijos. Tibetietiški šaltiniai mums byloja, kad jo ministrai buvo susiskirstę į dvi stovyklas, kurių viena atstovavo ikibudistinių laikų šamanų žyniams, o kita – budistų frakcijai. Pirmajai, kuri buvo kur kas stipresnė, vadovavo ministras Mažangas, o antrajai – Selnangas. Tol, kol Mažangas nemirė, Trisong Deucenas negalėjo veikti savo nuožiūra.

Antrojo Dalai Lamos biografas Jangpa Čodžė pasakoja, kad „Jis atgimė karaliumi Trisong Deucenu tam, kad palengvintų iš anksto nulemtą Guru Padmasambhavo darbą; jis buvo pakviestas iš Indijos į Tibetą blogio jėgoms numalšinti ir nušvitimo tradicijai sukurti.“

Karaliaus Trisong Deucenas susipažino su Padmasambhava, dar vadinamu Guru Rinpoče, per savo ryšius su Ačarja Šantarakšita. Šis mokytojas, savo laikais garsiausias budistų mokslininkas, buvęs Nalandos vienuolyno abatas, patraukė Trisong Deuceno dėmesį ministro Selnango dėka. Selnangas susitiko su Šantarakšita keliaudamas Nepale. Šantarakšita atvyko į Tibetą ir ten skleidė Budos mokymą. Be to, jis bandė įsteigti pirmąjį vienuolyną Tibete.

Tačiau bono (Tibeto religijos prieš budizmą) šamanai piktinosi Šantarakšitos veikla ir naudojo savo magiškas galias jo darbui sutrukdyti. Bent jau tibetiečiai taip aiškino įvykių eigą. Netrukus po Šantarakšitos atvykimo į Raudonojo kalno rūmus trenkė žaibas, o Pangtange stovėjusius rūmus sugriovė potvynis. Žmonės ir galvijus kamavo įvairios ligos, visur reiškėsi bloga lemiantys ženklai. Karalius Trisong Deucenas pasitarė su Šantarakšita dėl baimių, kurios kamavo jo žmones. Šantarakšita jam pasakė: „Tibeto dvasios nepatenkintos. Aš keliausiu į Nepalą ir susitiksiu su mokytoju Guru Padmasambhava, kuris yra didis, patyręs tantras žinovas. Aš paprašysiu jo atvykti ir padėti mums. O jūs, karaliau, turėtumėte parašyti kvietimo laišką.“ Taigi Šantarakšita išvyko į Nepalą, kur susitiko su Padmasambhava ir perdavė jam karaliaus prašymą.